
OSTACI PAGANSKIH VJEROVANJA KOD SLOVENSКИH NARODA

Sofija Kalezić Đuričković

Slavic mythology has been passed from generation to generation through folklore, and it did not have a unique system of gods and religious rituals. There are no known written sources on Slavic mythology, with the exception of the short note in the Herodotus' Histories where he mentions the Budini and Neuri tribes that lived around the upper flow of the Dniester River, and that their men "transformed" into wolfs.

Mitologija slovenskih naroda veoma je raznovrsna, što se na najbolji način može sagledati u kulturnoj raznolikosti, razvijenoj tradiciji usmenoga pripovijedanja i privrženosti starim običajima i obredima. Sloveni pripadaju velikoj etničkoj skupini indoevropskih naroda, a danas blizu trista miliona ljudi govori slovenskim jezicima. Približno do VIII vijeka nove ere oni su govorili istim jezikom, sa različitim dijalektima. Naročito su značajni rani kulturni dodiri između Slovena i iranskih plemena koja su se proširila u današnjoj Ukrajini, kao što su bili Skiti i Sarmati.

„Skitske pohode spominju najstarije antičke istorije: akadske, egipatske, asirske“, u knjizi *Duklja i Prevalitana* istakao je Vojislav D. Nikčević. „Zna se da su skitske vojske i bazileusi uništili niz blisko i srednjoistočnih država, kraljevstava i carstava, omogućavajući da se obnovi imperija poput sumersko-vavilonsko-akadske, ali pod novim nazivom i novim dinastijama, da se stvore Prvo judejsko i Persijsko carstvo, da se okonča Srednje Egipatsko i institucionalizuje Helada. U središtu tih aktivnosti bio je Balkan, uoči stvaranja Rimskog carstva nazvan *Ilirikum*: preko njega su skitske i sarmatske vojske hrlile kopnom ka utrobi Bliskog i Srednjeg istoka i drevnim civilizacijama od Tigra i Eufrata do Gornjeg Nila“.¹

Pojam *skitstvo* oblikovalo je civilizaciju antike, ali o njemu nije ostalo dovoljno pisanih tragova da bi se mogla stvoriti jasnija predstava. Nikčević smatra da su za to donekle odgovorne helenska i rimska historiografija, koje su veličale uloge sopstvenih naroda i civilizacija, pa je i njihova djela učeni svijet još od renesanse prihvatio kao temelj vlastitog istorijskog znanja. Takođe, hrišćanska historiografija je koristila helensku i rimsku, odbacujući sve ono što nije odgovaralo njihovoj predstavi prošlosti. Tek predstoji tumačenje spisa na aramejskom i ranopersijskom, kao i parćanskom tj. skitskom jeziku. Istraživanje helenskih, rimskih i egipatskih pisanih izvora drevnih civilizacija i danas predstavlja veliki izazov za naučnike različitih vrsta. Fenomen skitskog i sarmatskog svijeta još uvijek je predmet čuđenja i divljenja, veličanja i osporavanja.

Tokom I vijeka prije nove ere Sloveni su od Skita preuzeli riječ *Bog*, što u prevodu znači *sveti*. Sunce i vatru smatrali su đecom boga Svaroga, koji iz sunca rađa toplinu i svjetlost kao imperative života. Pojedina slovenska božanstva vode porijeklo

¹ Vojislav D. Nikčević: *Duklja i Prevalitana (Uvod)*, Matica crnogorska, Podgorica, 2012, str. 6–7.

iz iranskog panteona, kao što je na primjer Stribog – bog vjetra. Simurg je predstavljao krilato čudovište, čuvara drveta koje rađa sjemenje svih vrsta. Od velikog značaja bila je boginja Mokoš čije ime na ruskom označava vlagu, što ukazuje na vezu između kulta vode i plodnosti, odnosno izobilja. Veles je bio zaštitnik rogatih životinja, a ovo ime kasnije su nosili gradovi na teritoriji Makedonije i Rusije.

U VI vijeku Sloveni su prešli Dunav, proširivši se na Balkansko poluostrvo i sjevernu Grčku, stigavši do Carigrada. Vizantijski hroničar Prokopije iz navedenog perioda, bilježi da je ovaj narod prinosiso žrtvene životinje svom glavnom bogu Perunu, koji je bio gospodar svijetla. Najčešće su žrtvovali pijetla, kozu, bika, a nešto ređe medvjeda. Cjelokupna grupa je životinju trebala pojesti zajedno, da bi svi bili prožeti božjom snagom. Navedeni hroničar kazuje da su Sloveni poštovali nimfe i demone, uz čiju su pomoć proricali budućnost prilikom vjerskih obreda. U slovenskoj mitologiji se vjerovalo da život predstavlja jedinstvo, pa se takvo gledanje naziva *animizam*. Prema mišljenju drevnih ljudi, biljke i životinje su jednako kao i čovjek obdarene razumom. Takođe su poštovali totemske životinje kao mitska bića natprirodne snage.

Mitsku viziju čudesnog mnogobožackog svijeta, Stari Sloveni su kompletirali slikovnim predstavama, koje su nosile tragove drevnih strahova i vjerovanja. U knjizi *Mitologija drevnih Slovena*, Vasiljev navodi da to što se predstava o pojedinim slovenskim božanstvima, kao što je slučaj sa Perunom, gotovo nepromijenjena do danas održala, može objasniti predugim procesom pokrštanja Slovena, koji je trajao od VII do XII vijeka:

„Helmond nam je zabeležio kao običaj Slovena da po jednog hrišćanina godišnje žrtvuju Svetovidu i Pripegali, a Nestor 945. već priznaje Ruse hrišćane i Ruse neznabošce. To znači da je u doba kada je neznabožacka vera bila vera velike većine Slovena,

među njima bilo i hrišćana, kad su ih mogli žrtvovati“.² Autor pojašnjava da se na takav način stvorilo tzv. slovensko dvovjere, koje je trajalo više od trista godina, protiv kojeg se borila katolička crkva. Kada je naposljetku stvoreno slovensko hrišćanstvo, duboko je bilo protkano običajima i kultovima stare vjere. Tako je, na primjer, zajedničko dijeljenje životinje koja je prinošena na žrtveni oltar, zamijenjeno vjerovanjem u svetu pričest hrišćanske crkve.

„Češki hroničar Kozma iz Praga (XII vek), otac češke istorije, priča svojim, čas književnim, a čas vulgarnim latinskim jezikom, doživljava čeških legendarnih kneževa: Kroka, Ljubiše, Pšemisla, Neklana, Hostivida, itd. Ali je vrlo rezervisan u svemu što se tiče slovenske mitologije. I kad ipak mora učiniti kakvu aluziju na bogove neznabožackog vremena, Kozma im daje klasična imena... Može li se iz ovog stava zaključiti, da su Česi obožavali Peruna (Jupitera), Svetovida (Marsa), jednu boginju rata i jednog boga pakla? Na drugom mestu (knj. II, 8) Kozma veli, da je kneginja Teta naučila narod obožavati Oreade, Driade, Hamadriade... Iz ovog stava jasno se vidi da su Česi obožavali idole“,³ vlastiti sud o idolatriji starih Slovena izražava Luj Leže u knjizi *Slovenska mitologija*.

Proces slovenskog primanja hrišćanstva i napuštanja mnogobožacke religije završen je krajem XII vijeka. Istoričari i kulturolozi ovaj proces opisuju kao dug, bolan i ne potpuno uspješan jer su mnoga njihova starinska vjerovanja gotovo nepromijenjena ostala očuvana do danas. Nekoliko vjekova je trajalo dvovjere, koje je karakterisalo prelazni period, dok na kraju, nekadašnje ceremonije nijesu bile modifikovane kroz različite forme hrišćanskih crkvenih obreda.

² Spasoje Vasiljev: *Mitologija drevnih Slovena*, Dečja knjiga, Beograd, 1990, str. 13–14.

³ Luj Leže: *Slovenska mitologija* (preveo Rad. Agatonovič), IRO Grafos, Beograd, 1984, str. 89.

Pojedini društveni običaji vodili su porijeklo iz paganskih vremena, kao što je gatanje u plečku teleta, iz kojeg se po narodnom vjerovanju moglo doslutiti da li će godina biti sušna, ratna ili berićetna. Starinski običaji su u velikoj mjeri ostali očuvani u različitim vrstama usmene književnosti, kojom se slovenski narodi ponose kao jednom od najljepših u svijetu. Slovenska prethrišćanska kultura nije u potpunosti poznata, između ostalog i zbog toga što je u to vrijeme u najvećoj mjeri postojala kultura usmenoga tipa. Za razliku od grčke, indijske ili egipatske mitologije, ne postoje neposredni zapisi koji mogu poslužiti kao potpuno pouzdan izvor za proučavanje slovenske mitologije.

„Ako je nestalo nemih spomenika, likoreza, ostalo je glasovnih“, Luj Leže ispoljava mišljenje o zajedničkom porijeklu riječi *Bog*. „U jednom vrlo interesantnom delu Miklošić je proučio hrišćansku terminologiju slovenskih naroda. Ova je terminologija i sama naslednica jedne neznabožačke terminologije, koja se sastoji iz dvojakih elemenata – jedni su čisto slovenski, a drugi su pozajmljeni iz stranih jezika. Da počnemo imenom božanstva. Reč, koja hoće da označi boga, i danas je još u svim slovenskim jezicima ista – *bog*. Nju nije donelo hrišćanstvo. Nalazimo je među imenima neznabožačkih božanstava, koja su navedena u ruskom prevodu Nestorove hronike: *Stribog*, *Dažbog*; u Helmolda: *Crnobog*. Smatra se, da je ova reč istovetna sa sanskritskom *bhaga*, što u prevodu znači blagostanje ili sreća“.⁴

Pored riječi *bog*, i svih ostalih koje označavaju ideju božanstva, nalazimo na izraze kontrastnog značenja – *bogat* i *ubog*. Na maloruskom se *pšenica* ili *žito* nazivaju *zbožje*, na lužičko-srpskom *sreća* – *zbožo*, a u češkom *imanje* – *zbozi*. Leže smatra da je etimološka, a samim tim i značenjska osnova pomenutih termina slična jer ideje o Bogu, sreći i dobru jedna drugu lako objašnjavaju.

⁴ Ibidem, str. 107.

Hrišćanski praznici danas se slave u vrijeme kad su nekada padale svečanosti starih božanstava, a hrišćanskim svjetiteljima dodjeljivane su njihove osobine. Otuda potiče vjerovanje da je Sveti Ilija – gromovnik jer je to bilo nekadašnje Perunovo obilježje, da je sveti Vlaho zaštitnik stada, što je nekada bila Velesova uloga, a sveta Petka zaštitnica tkalja, kao što je ranije bila boginja Mokoš. Hrišćansko obilježje u ceremonijalu tek mnogo kasnije dobili su slava, Badnji dan i Božić, koji takođe imaju porijeklo iz paganskih obreda.

Vjerovanje da ne valja krstiti kada grmi, potiče od straha prema vrhovnom bogu Perunu i njegovom gnijevu. Čak je i sama crkva smatrala da je neuporedivo lakše drevne rituale „presvući“ hrišćanskim normama, nego ih u potpunosti iskorijeniti. Jedino je predstava đavola, koja u svijesti paganskih naroda nije postojala, u hrišćanskoj interpretaciji primila odlike koje prvobitno nije imala.

„U ritualnom loženju badnjaka, mladog hrastovog drveta“, ističe Sreten Petrović u knjizi *Kulturologija*, „badnjak“ možemo posmatrati kao supstituciju mladoga boga Sunca. Reč je o ideji koja je pod uticajem hrišćanstva zamenila raniju lunarnu simboliku. Jer manipulacija badnjakom pada ili *pre izlaska sunca* – kada se on mahom seče u šumi, ili *posle zalaska sunca*, kada se unosi u kuću i stavlja na oganj. Svi slovenski narodi pripisuju hrastu mitski i sveti karakter. U starim indoevropskim religijama hrast je bio poznato drvo boga gromovnika... Badnjak je bio neka vrsta idola, koja je zbog sunčevog prividnog hoda i povratka, nebesnu scenu odigravala na domaćem ognjištu. On se morao svake godine obnoviti, kao što to čini i sunce. Badnjakova „snaga“ traje samo godinu dana, iz čega proizilazi da su Badnji dan i Božić praznici solarnog porekla“.⁵

⁵ Sreten Petrović: *Kulturologija*, Čigoja štampa, Beograd, 2005, str. 272.

Prihvatanjem hrišćanstva, funkcija boga donjeg svijeta prenijeta je na onu koju posjeduje predstava đavola. Osim toga, poput starih Grka i Rimljana – i Sloveni su vjerovali da njihove bogove karakterišu i negativne ljudske osobine kao što su tvrdoglavost, plahovitost, nepredvidivost ili sebičnost.

Kumstvo takođe čini stari religijski običaj, koji kao i bratimljenje posjeduje božanske odlike. Bratimljenjem se uspostavlja srodstvo sa osobom koja nam je veoma bliska uzajamnim simboličnim miješanjem krvi, dok kumstvo i danas kod svih slovenskih naroda predstavlja svetinju.

Običaj gostoprinstva odslikava starinsko vjerovanje da prurušena božanstva putuju po zemlji, ulazeći u kuće smrtnih ljudi i prema tome kako ih oni prime, nagrađuju ih ili kažnjavaju. Po ovom vjerovanju, božanstvo se može prikazati i kao prosjak, kojeg smo po hrišćanskom običaju dužni da pomognemo, o čemu svjedoči i sam izraz za beskućnika – *ubog* ili *božjak*. Kumstvo i bratimstvo se ne odbijaju, što je i danas običaj, upravo iz razloga što se sklapaju, kako se vjeruje, uz božji pristanak. Riječ *kum* je, kao i termin *bog*, ista u gotovo svim slovenskim jezicima, što pokazuje da je ovaj običaj prethrišćanski. Prilikom krštenja djeteta i danas je običaj da mu se daje tajno ime, koje je kum obavezan da čuva, jer se ne može nauditi nekome kome se ne zna ni ime.

Za razliku od grčkih ili rimskih božanstava, bogovi starih Slovena nijesu bili povezani međusobnim rodbinskim relacijama ili bračnim vezama, čak ni sva slovenska plemena nijesu imala iste zaštitnike. Sva plemena su imala vrhovnog boga, ali on se zvao različito – *Perun*, *Svetovid*, *Svarog* ili *Triglav*. Rijetka su narodna predanja ili pisani izvori u kojima se spominju imena svih slovenskih božanstava.

Jednu od najvrjednijih umjetničkih knjiga o ovoj temi napisala je Ivana Brlić Mažuranić, unuka hrvatskog bana i pisca Ivana

Mažuranića, pod nazivom *Priče iz davnina* (1916). Sama autorka je navela da je pri koncipiranju svojih bajki, slovensku mitologiju koristila onoliko koliko se o njoj zna, što predstavlja samo vrh ledenog brijega, a sve ostalo upotpunila je vlastitom imaginacijom, stvorivši originalne umjetničke prizore neosporne pitoresknosti i ljepote.

Vlastito mišljenje o identifikaciji slovenskih božanstava, što i za same historičare predstavlja veliku enigm, izrekao je Nenad Gajić u knjizi *Slovenska mitologija*: „Prilično je jasno da svaki od bogova ima svoju osobenu funkciju unutar sistema stare slovenske vere. Slovenski panteon su, prema različitim tumačenjima, činili Svarog, Perun, Stribog, Dajbog, Svaroščić, Volos, Crnobog, Belobog, Triglav, Svetovid, Jarovid, Ruševid, Pripegalo, Simargl, Horš... ali i boginje Vesna, Devana, Živa, Mokoša, Morana, Lada. Ipak, etimolozi i naučnici koji su proučavali staru religiju nisu se dovoljno pozabavili identifikovanjem svakoga od ovih božanstava ili nisu imali smelosti da svoje pretpostavke iznesu u jasnoj formi“.⁶

Sigurno je da je Svarog bio vrhovni bog, tvorac cijele vasion, koji upravlja nebom i zemljom. Sloveni su vjerovali da je on u snu stvorio svijet, koji je povjerio ostalim bogovima na čuvanje. O vjerovanju velikog uticaja ovog božanstva svjedoči i narodna poslovice: „U boga su vunene noge, a gvozdene ruke“, čiji je smisao da je pravda spora, ali dostižna. Od boginja je najznačajnija bila Vesna – boginja proljeća, što je i danas često žensko ime u slovenskom narodu.

Naziv *Perun*, bog groma i olujnog neba, ostavio je tragove u imenima ljudi, mjesta, planina i biljaka, pa se i danas perunika naziva božjom biljkom. Sama riječ *perun* u ruskom i poljskom jeziku označava *grom*. Slovenski hrišćani se kunu svetim Ilijom,

⁶ Nenad Gajić: *Slovenska mitologija – panteon bogova, demonologija, mitska mesta, magijski rituali*, Laguna, Beograd, 2013, str. 36.

koji je u potpunosti preuzeo funkciju boga groma, pa je i u crnogorskim narodnim pjesmama označen kao gromovnik Ilija. Po shvatanju starih Slovena, Perun okreće Svarogov točak zvjezdanog neba, svemir koji se vrti oko Polarne zvijezde u centru. Dajbog je predstavljao Svarogovog božanskog sina, zbog čega se i naziva Svarošćić, kakvo ime nosi jedan od junaka iz djela Ivane Brlić Mažuranić.

U djelu *Mitologija Slavena* Franjo Ledić piše o kultovima starih Slovena: „Kult Svjetloboga, božanstva neba i sunca Svaroga dospio je do nas preko istočnih naroda. Što se odnosi na religijski život drevnih predaka Južnih Slovena, može se sa sigurnošću ustvrditi, da su oni već u pradomovini bili štovaoci starih slovenskih božanstava. Po pouzdanim izvorima zna se da su slovenski narodi mnoge običaje iz svojih starih vjerovanja prenijeli u svoju sadašnju domovinu i ostali su pod njihovim utjecajem sve do u doba kad se počelo kršćanstvo širiti i u područjima južnih Slovena. Na to nas podsjećaju mnogi prastari običaji što su se do danas sačuvali kod slovenskih naroda, a to posvjedočuju i mnogi geografski nazivi rasuti po svim krajevima, od Drave do Vardara“.⁷

Stribog je u slovenskoj mitologiji bio bog rječnih tokova i potoka, kao i vodenih i vazdušnih strujanja. Narod je vjerovao da su vjetrovi Stribogovi unuci, pa se on smatrao i bogom leda i mraza, koji donosi hladne vjetrove i bure. U srpskoj narodnoj poeziji nailazimo na devet Jugovića i desetog starog Jug Bogdana, koji definitivno nijesu istorijske ličnosti. Po sudu pojedinih istoričara religije i kulturologa, Jugovići u kosovskom i pokosovskom ciklusu pjesama predstavljaju devet vjetrova, dok je Bogdan najstariji vjetar čija simbolika imena znači – *dat od Boga*. Osim toga, *jugo* je naziv vlažnog vjetra, koji najčešće traje devet dana.

⁷ Franjo Ledić: *Mitologija Slavena (tragom kultova i verovanja starih Slavena)*, knjiga I, tiskara Epoha, Zagreb, 1969, str. 21.

Crnobog je vladar svijeta umrlih, što je u starogrčkoj religiji bio Had, u rimskoj Pluton, a u staroegipatskoj Oziris. I pored toga što djeluje kao negativno orijentisano božanstvo, on samo postupa po naređenju Svarogovom, na osnovu čega je ispoljeno vjerovanje drevnih ljudi koje se zadržalo do danas, da je pitanje koji će čovjek i kada da ode „na onaj svijet“ isključivo stvar sudbine, odnosno božje volje. Ime ovog boga zadržalo se u nazivima toponima, kao što je Crnobor u Bosni, a poznato je da se riječ *bor* koristila i kao sinonim za imenicu *bog*, na osnovu starinskog vjerovanja da božje ime ne treba izgovarati svakodnevno, niti iz nevažnog razloga, što je sa dolaskom hrišćanstva ispoljeno i u samoj *Bibliji*.

Nasuprot Crnobogu, po shvatanju starih Slovena postoji i Bjelobog, koji predstavlja suprotnost spomenutom božanstvu. Ova dva božanstva ujedno čine ravnotežu između zla i dobra koja prerasta u osnovni princip funkcionisanja svih važnih životnih manifestacija. Blisku vezu između ova dva kontrastna boga označava običaj žrtvovanja pijetla. Na Mratindan crnog pijetla kolje žena, dok na Ilindan bijelog pijetla prinosi na žrtvu domaćin. Bjelobog, etimološki nastao od riječi *bijeli* je božanstvo svjetlosti i stvaralačkih sila. On se pokazuje samo po danu i zamišljan je kao starac bijele brade koji štiti ugrožene i nemoćne.

Triglav je troglavi bog ratnik, kojeg su Sloveni zamišljali kao boga sa tri glave i zlatnim povezima preko usta i očiju. U narodnoj imaginaciji povezi su mu služili da ne bi mogao da vidi grijeha ljudi ili ukoliko ih vidi – da govori o njima. Glave ovog božanstva čine nebo, zemlju i podzemni svijet. Često je predstavljan kao konjanik, kojem iz jedne glave bije plamen, a iz druge snažan vjetar, što može simbolizovati sponu između gornjeg i donjeg svijeta. Triglavovo ime je sačuvano kroz naziv najvišeg planinskog vrha Slovenije. U većini istorijskih

interpretacija on označava vrhovno božanstvo, koje pokriva tri osnovna životna polja – nebo, koje je Svarogovo, zemlju za koju je zadužen Perun i svijet ispod zemlje, koji je Crnobogovo carstvo.

Veles je bio bog životinja, polja, šuma i plodnosti. Sloveni su vjerovali da se najčešće pojavljuje u vidu medvjeda, a pored toga je sposoban da se pretvara u različite životinje. On je istovremeno i ratnik, pa je nekoliko vjekova kasnije, dolaskom hrišćanstva tu ulogu preuzeo sveti Vlaho, zaštitnik grada Dubrovnika. Istovremeno, Sloveni su ga zamišljali i kao gospodara vukova ili vučjeg boga. U Novogorodu (Rusija) je hram Svetog Vlasija podignut na mjestu đe se nekada nalazio Volosov idol, što takođe predstavlja još jedan odraz intenzivnih veza između nekadašnjeg paganskog i današnjeg hrišćanskog svijeta.

Dajbog je u slovenskoj mitologiji bio bog sunca i vatre. S obzirom da se smatrao i najstarijim Svarogovim sinom, u narodu mu je ostalo ime *Svarošćić*. U pojedinim slovenskim plemenima nazivao se Dažbog, Pripegalo ili Koledo, pa otuda i naziv za cijelu skupinu narodnih obrednih i običajnih pjesama – *koledarske*. Ponekad se dovodio u vezu sa kišom; otuda potiče izraz specifičan za naš i bugarski jezik – *dažditi*, odnosno *kišiti*. Većina istraživača Dajboga smatra božanstvom solarnog karaktera jer se sunce i vatra na mnogim mjestima slovenskih predanja spominju kao Svarogovi sinovi.

Kao što je naglašeno u bajkama Ivane Brlić Mažuranić, ime *Svarošćić* se koristi pri označavanju zaštitnika domaćeg ognjišta koji se izjednačava sa pojmovima ognja, toplote i vatre. Važan datum proslavljanja Dajboga je o Božiću, što je u vezi sa ritualom da se suncu vrati snaga, odnosno obilježi njegovo ponovno rađanje prirode, pa se zato pali badnjak, da bi se simbolično rastjerala tama.

Jarovid je bio bog srdžbe i rata; u korijenu njegovog imena je riječ *jar*, koja kod svih slovenskih naroda označava žestinu i jarost (gnijev). Ovaj bog je bio najvažniji u doba rata, dok su ga u vrijeme mira poštovala najviše mjesta čiji je on bio glavni zaštitnik. Jarovidov štit sa zlatnim pločicama, koji se nalazio na zidu njegovog hrama u Velegošću, gradu Lužičkih Srba, skidan je samo u ratu, kada je donosio pobjedu. Na slikama iz starinskih vremena, ovaj bog je različito prikazivan, a na jednoj je oslikan kao mladić na bojnom konju, sa oklopom, šljemom i velikim mačem u jednoj ruci, a u drugoj sa maslinovom grančicom ili frulom.

Svetovid ili *onaj koji vidi svijet*, najčešće je prikazivan kao božanstvo sa četiri glave, s kojima može istovremeno da gleda na sve četiri strane svijeta. Smatralo se da njegov um nadmašuje vrijeme i da su mu stoga poznati prošlost, sadašnjost i budućnost. Teoretičari religije su sigurni da hrišćanski Sveti Vid vodi porijeklo od ovog božanstva. Svetovidov hram je bio najsvećanije svetište na ostrvu Rujanu u Baltičkom moru, vjerskom centru nekadašnjih Baltičkih Slovena. Danski kralj Valdemar ga je u XII vijeku razorio i opljačkao luku Arkonu. Osvajači su Svetovidov kip izvukli iz hrama i zapalili, što je predstavljalo kraj Baltičkih Slovena.

Sveštenici ovog božanstva su proricali sudbinu, nastojeći da utiču na nju. Svetovidov idol je u desnoj ruci držao rog, koji je sveštenik svake godine punio vinom i medovinom, dok je u lijevoj imao luk. Tumačenjem pića u rogu, sveštenik je predskazivao plodnu ili sušnu godinu. U čast ovoga boga često su pronošene različite životinje na oltar.

Vesna, koja se drugačije nazivala Živa ili Devana, bila je boginja proljeća i plodnosti. Najčešće je prikazivana kao rumena i bujna đevojka. Ona je predstavljala oživljavanje prirode nakon zimske obamrlosti i povratak svjetlosti nakon

tame. Ime *Lada* sreće se nešto rjeđe i nije potpuno sigurno da li je riječ o boginji lova, ljubavi i ljepote ili o istom božanstvu sa drugačijim nazivom. U hrišćanskoj interpretaciji, boginja koja je simbol plodnosti, ljepote i materinstva je Sveta Petka.

U vezi sa boginjom Vesnom su nesumnjivo i dodolske pjesme, koje su pjevale mlade djevojke okićene cvijećem. One su išle po selima, i uz pripjev *dodole*, blagosiljale domaćina, želeći da mu godina bude rodna i uspješna. Vesna je prikazivana kao lijepa i mlada žena, uglavnom bosa i prekrivena haljinom od trava. Na pojedinim slikama u jednoj ruci drži jabuku, a u drugoj grozd grožđa, dok na drugima na jednoj ruci drži lastu, koja simboliše proljeće, a u drugoj buket cvijeća, što označava brak.

Morana je suprotnost Vesni – boginja noći, zime i smrti. Često je prikazivana kao djevojka duge, crne kose i blijedog lica, sa vučjim očnjacima. U osnovi njenog naziva je imenica *mora*, a Sloveni su smatrali da smrt i zimske nepogode dolaze pod njenim uticajem. Pojedina slovenska plemena, pri isteku zime pravila su lutku od krpa i slame koja je predstavljala Moranu i spaljivali je, sa željom da što prije dođe Vesna, odnosno proljeće. Izraz „zubato sunce“ takođe upućuje na kraj zime i Moranine oštre očnjake.

Mokoša je jedna od omiljenih slovenskih boginja; ona je zaštitnica žena i ženskih poslova, naročito pređenja. Zamišljali su je kao ženu dugih ruku, koja nadgleda prelje, nagrađujući one koje su vrijedne i kažnjavajući lijene. Takođe su je smatrali upraviteljkom ljudskih sudbina. U X vijeku knez Vladimir je postavio njen idol u Kijevu, paralelno sa idolima drugih važnih slovenskih bogova, poput Peruna. Kult Mokoše najradije su održavale žene, prvo javno, a kasnije sa dolaskom hrišćanstva i periodom dvovjerja – tajno. Na pojedinim kipovima ili slikama prikazivana je kao ružna žena, koja simboliše sve negativne ljudske strasti.

Idoli slovenskih božanstava su bili različite veličine i napravljeni od različitih materijala – drveta, bronz, srebra i zlata. Dažbogov kip nadnosio se nad Kijevom do 988. godine, kada je Vladimir I prešao u hrišćanstvo i naredio da se kipovi paganskih bogova bace u Dnjepr. Gotovo svi slovenski bogovi dobili su svoju novu interpretaciju u hrišćanskim svetiteljima, od čega su najupadljiviji Crnobog i Bjelobog, koji u hrišćanstvu simbolizuju Satana i Hrista.

Pored odnosa slovenske tradicije i hrišćanstva, veoma je važan i fenomen etničkog dodira tokom VII vijeka u Prevalis pridošlih Slovena i starosjedilačkog stanovništva, koji će u jednom dugom procesu rezultirati specifičnim etnoamalgamom – formiranjem crnogorskog naroda, čija tradicija i kultura baštine duboke i kompleksne kulturne slojeve. O specifičnom pogledu na svijet i duhovnoj kulturi Crnogoraca pisali su brojni putopisci, etnolozi i antropolozi, među kojima je jedan od najistaknutijih bio Pavel Apolonovič Rovinski (1831–1916).

Uporedo sa brojnim zajedničkim svojstvima naroda koji je naselio prostor nekadašnje rimske provincije Prevalisa ili Prevalitane, od vremena doseljavanja počela su da se razvijaju i njegova posebna obilježja. „Izlaskom iz nepregledne paganske šume“, o periodu laganog „prelaska“ iz mnogobožacke u monoteističku religiju piše Slobodan Kalezić, „Sloveni su došli u dodir sa civilizacijom. Stupivši na tvrde rimske puteve, njihovi prethodnici su najkasnije početkom VII stoljeća izbili na sunčane jadranske obale, što je značilo susret sa kultivisanim pejzažima i urbanim aglomeracijama, koji su drijemali svoj prezreli san na naslagama od nekoliko civilizacijskih slojeva. Istom se ostvario i drugi presudan događaj, susret sa hrišćanskom religijom i pogledom na svijet kao ideološkim izrazom feudalizma. Pod uticajem društveno razvijenije sredine, koju je fizički preplavio svojom brojnošću i vitalizmom, istovre-

meno se nalazeći i u njenom duhovnom okruženju, slovenski svijet je – uprkos otporima – prihvatao novo društveno ustrojstvo i novu religiju“.⁸

Prelaskom u hrišćanstvo slovenskih naroda, došlo je do pojave pismenosti koja je označila uvod u civilizaciju. Ovaj se proces naročito intenzivirao od početka X stoljeća, pod uticajem Ohridske škole, iz koje su učenici slovenskih misionara Ćirila i Metodija, širili duh nove vjere na staroslovenskom jeziku.

Literatura:

- Arsenić, Milan: „O Herodotu i njegovoj Istoriji“, pogovor *Herodotovoј istoriji* (sa starogrčkog preveo istoimeni autor), Matica srpska, biblioteka: *Korist i rasonoda*, Beograd, 1958, str. 809–817.

- Ledić, Franjo: *Mitologija Slavena (tragom kultova i verovanja starih Slavena)*, knjiga I, tiskara Epoha, Zagreb, 1969, str. 21.

- Leže, Luj: *Slovenska mitologija* (preveo Rad. Agatonović), IRO Grafos, Beograd, 1984, str. 89.

⁸ Slobodan Kalezić: „Zapisi o pojanjima iz tmina“, u knjizi istoimenog autora: *Strukture i značenja (crnogorske književne teme)*, CANU, Podgorica, 1998, str. 10.

- Vasiljev, Spasoje: *Mitologija drevnih Slovena*, Dečja knjiga, Beograd, 1990, str. 13–14.

- Kalezić, Slobodan: „Zapisi o pojanjima iz tmina“, u knjizi istoimenog autora: *Strukture i značenja (crnogorske književne teme)*, CANU, Podgorica, 1998, str. 10.

- Petrović, Sreten: *Kulturologija*, Čigoja štampa, Beograd, 2005, str. 272.

- Nikčević D. Vojislav: *Duklja i Prevalitana (Uvod)*, Matica crnogorska, Podgorica, 2012, str. 6–7.

- Gajić, Nenad: *Slovenska mitologija – panteon bogova, demonologija, mitska mesta, magijski rituali*, Laguna, Beograd, 2013, str. 36.